

98786559-7	08/2026	מקור ראשון - שבת	עמוד 10	1/5	28.14x41.02
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל פינת הרב שך :

צילום: אבישג שאר־ישוב

”ההיסטוריה של בני־ברק מראה שהחרדיות ביסודה היא דינמית ומשתנה, וזה אומר שהיא גם לא חייבת להישאר כפי שהיא היום

ד״ר מנחם קרן־קרץ, עמ׳ 10

הרצל פינת הרב שך

בני־ברק מוכרת כמעוז מובהק של החרדיות העכשווית, אבל לא תמיד היא הייתה כזו. במחקר היסטורי מקיף פורש ד״ר מנחם קרן־קרץ את סיפורה של מושבת הפועלים הדתית שהפכה לסמל של בדלנות מגזרית,

ומוצא בשינויים הללו דווקא פתח לאופטימיות

/ משה ליפשיץ /
צילום: אבישג שאר־ישוב

היו חלק מהתעשייה ומהחקלאות, השתלבו בישראליות, ובסך הכול לא היו שונים כלי־כך מהחברה הדתית”. הטענה הזו מומחשת לאורך הספר בדוגמאות רבות, ודי אם נציין למשל את חגיגות יום העצמאות שהתקיימו בעיר בעשורים הראשונים לקום המדינה. רק בחלקים המתקדמים של הספר, כאשר הקורא מגיע לבני־ברק של שנות השמונים והתש״עים, הוא מתחיל לפגוש את העיר בגרסתה החרדית העכשווית. התחושה היא של מעין מחקר ארכיאולוגי החושף שכבות עתיקות של חרדיות שונה, משתלבת וציונית, שעם הזמן הלכה ונעלמה.

הכול מתחיל במשפחה

ד״ר מנחם קרן־קרץ (70), תושב הוד־השרון ורופא שיניים בהכשרתו, הגיע לחקר ההיסטוריה החרדית מתוך שורשיו המשפחתיים. אביו, יליד הונגריה, גדל

מנקודת מבט חדשה ומרעננת: תוך שהוא צועד לאורכו של ציר גיאוגרפי־היסטורי בן מאה שנה, מציג קרן־קרץ תחנות חשובות בחיי העיר והמגזר. כדי להמחיש את השינוי שעברה העיר, מספיק להביט בנתונים הבאים: בבחירות המקומיות שהתקיימו בשנת 1951 קיבלו המפלגות החרדיות פחות מ־10 אחוז מסך הקולות בעיר. עשרים שנה לאחר מכן, בבחירות שהתקיימו בשנת 1973, עדיין הייתה המפלגה הגדולה בעיר. רק לקראת שנות השמונים הפכו החרדים לרוב בבני־ברק. למעשה, גם החרדים שהתגוררו אז בבני־ברק היו שונים מאוד מאלה שממלאים את רחובותיה כיום. “החלוקה בין חרדים לדתיים לא הייתה מובהקת באותה תקופה”, אומר קרן־קרץ. “לפחות כימות החול, החרדים בבני־ברק לא הקפידו על לבוש שחור־לבן,

אם מישהו היה מספר לכם על אוטובוסים שאוספים נוסעים מבני־ברק לחוף הים בעיצומה של השבת, הייתם משוכנעים שמדובר בתיאור דמיוני במיוחד. ואולם זו הייתה המציאות בעיר בראשית שנות השישים, כאשר הקואליציה העירונית כללה גם נציגים של מפא״י החילונית. מתברר כי בבני־ברק, שלפני שנתיים חגגה מאה שנים להיווסדה, לא תמיד הייתה שם נרדף לעיר חרדית מובהקת, אלא הלכה והפכה לכוז בתהליך רב שנים. ההתפתחות הזו מתוארת בהרחבה בספר החדש של ההיסטוריון ד״ר מנחם קרן־קרץ, “בני־ברק: ממושבה דתית לבירת החברה החרדית הישראלית”, בהוצאת יד בן־צבי. סיפורה של בני־ברק מיום הקמתה ועד ימינו, כפי שהוא מתואר בספר, הוא למעשה דרך נוספת לספר את סיפור צמיחתו והתפתחותו של המגזר החרדי בישראל

98786561-0	08/2026	מקור ראשון - שבת	עמוד 11	2/5	13.81x31.27
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל פינת הרב שך :

סובייקטיבית שלי, ושבאמת התרחשו שיינויים גדולים בעיר ובאוכלוסייה שלה". הזיקה האישית של המחבר לעיר קיבלה ביטוי גם בתמונה המרשימה שמעטרת את שער ספרו החדש: תפילת חג הסוכות בבית המדרש הגדול של חסידות ויז'ניץ בעיר. כך בחר המחבר להציג את בני־ברק דרך הקהילה החסידית שהכיר ולא דרך היכל הלימוד של ישיבת פוניב'ו, למשל.

את דרכו האקדמית והמחקרית פיתח קרן־קרץ במקביל לעבודתו ברפואת שייניים. הדוקטורט שלו, שעסק בספרות יידיש, הביא אותו להעמיק את ההיכרות עם שורשי ההונגריים ועם חבל מרמרוש: "גיליתי שהאזור הזה לא היה רק ה'מאה' שערים של ההונגריה, נכתבו שם גם יצירות עם קריצות של חתרנות והשכלה". לפני כחמש שנים פרסם קרן־קרץ את הספר "הקנאי" (בהוצאת מרכז זלמן שזר), העוסק בדמותו של הרבי מסאטמר, המנהיג הבריאתי מעורער של החרדיות האנטי־ציונית בדור שלאחר השואה. ספר נוסף שפרסם באנגלית לפני כשנתיים סוקר את תולדות האורתודוקסיה ההונגרית.

העיסוק בקנאות ההונגרית הביא את קרן־קרץ לעסוק בקנאי היישוב הישן בירושלים, שהיו חניכי בית המדרש ההונגרי והביאו עימם את המורשת הזו לארץ הקודש. לאחר שורת מאמרים שהקדיש ליישוב הישן בירושלים, עלתה אצלו המחשבה להשוות את ירושלים החרדית לאחותה שבשפלה. "התברר שהחרדיות אינה מקשה אחת, ואינה דומה החרדיות בירושלים לחרדיות בבני־ברק", הוא אומר.

בגשתו למלאכה ניצב קרן־קרץ בפני קושי מרכזי, שאולי מתקשר גם הוא לאופייה והתנהלותה של העיר: בשעה שחוקרי תולדותיהן של ערים אחרות מסתייעים בראש ובראשונה בארכיון המקומי, התברר כי ארכיון העיר בני־ברק איננו בהישג יד משום שהוא נעלם, ואולי נגנב. קרן־קרץ משער כי הגנבים ביקשו לשים את ידם על מסמכים בעלי ערך כספי או רגשי, או להסתיר מידע על העיר וראשיה שעשוי להביך את ההיסטוריוגרפיה החרדית.

בהיעדר מסמכים ותעודות, פנה קרן־קרץ לעדויות שבעל פה: "הציר המרכזי שסביבו בנית את הידע נבנה בעזרת שייחות לא רשמיות עם עשרות אנשים שהיו קשורים להיסטוריה של בני־ברק, רובם בעלי השפעה ציבורית בחוגים שונים. אחרי שהחלטתי במה להתמקד ולהרחיב, ביססתי את המקורות שלי על דיווחים מן העיתונות הישראלית והחרדית, ספרי זיכרונות, ביוגרפיות ומקורות ארכיוניים שבכל זאת הצלחתי להשיג".

החזון איש מיעץ למחתרות

בני־ברק, שנוסדה בשנת 1924, החלה את דרכה כמושבת פועלים דתית. דמוי תו של מייסדה, יצחק גרשטנקורן, שעמד בראשה בעשורים הראשונים, מבטאת היטב את החרדיות המשתלבת שאפיינה את העיר באותן שנים. גרשטנקורן, יליד ורשה ובן למשפחה חסידית, למד בישיבת לידא שהקים מייסד המזרחי הרב ריינס, וששילבה לימודי קודש וחול. בדרכו להיגשמת חזונו להקים מושבה דתית <<

"החרדים של בני-ברק לא היו שונים כל כך מהדתיים-לאומיים." קרן־קרץ

במחוז מרמרוש, ערש צמיחתם של קנאי האורתודוקסיה ההונגרית, ואף למד כמה שנים אצל מייסד חסידות סאטמר, ר' יואל טייטלבוים. "אחרי השואה אבא הגיע לארץ והתיישב בירושלים", מספר קרן־קרץ. "הוא חשב להתקרב לרבנים ההונגרים שהגיעו לכאן, אבל נרתע מהקיצוניות שלהם".

את החרדים בירושלים הכיר מנחם מן רוב כאשר הם באו להזמין רהיטים בחנוי תו של אביו ברחוב שטראוס; ההיכרות הזו העמיקה בתקופה קצרה של לימודים ביישיבת חברון. גם את בני־ברק הכיר קרן־קרץ הצעיר דרך ביקורים רבים אצל בני משפחה חרדים, חסידי ויז'ניץ, שגררו בעיר. בביקורים אלה הוא חווה מקרוב את התהליכים שעברה בני־ברק.

"הרגשתי שהעיר הולכת ומשתנה לנגד עיניי", הוא מספר. "בהמשך, כשהתחלתי לחקור אותה, גיליתי שלא מדובר בחוויה

98786608-2	08/2026	מקור ראשון - שבת	עמוד 12	3/5	26.26x30.55
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

הרצל פינת הרב שך :

תושבי בני־ברק מתאמנים בנשק במסגרת "ההגנה"

מתיישבי בני־ברק מייצרים בלוקים לבניית בתים, 1928

אסף ראשית המשבה בני ברק, ישראל נגליית לעון - בני ברק, יד בן צבי

« בארץ הקודש, גייס גרשטנקורן תמיכה מאדמו"רים מרכזיים, אך סירב להתחייב לפעול על פי הוראותיהם. הדבר אילץ אותו לוותר על תקצוב מתנועת אגודת ישראל, ובמקום זאת הוא גייס כספים דרך הפועל המזרחי. כאן בארץ הכיר גרשטנקורן את הראי"ה קוק והתקרב אליו. אחד מראשי העיר הראשונים, הרב יצחק מאיר, חסיד גור, שירת בשירות הדתי של ההגנה, היה ממקימי הרבנות הצבאית, ועם השנים הגיע לדרגת סגן־אלוף. כפי שמתאר קרן־קרץ בספרו, אישים כאלה ודומיהם הניחו את המסד לבני־ברק הישנה.

אם כיום מזוהה בני־ברק עם לומדי התורה והאברכים שאינם משתלבים בשירות הצבאי ובשוק העבודה, הקמתה של בני־ברק ביטאה מגמה שונה בתכלית. מייסדי העיר ופרנסיה השקיעו רבות בהקמת והחזקת מפעלי תעשייה בתחומה, שהציעו לתושבים מקומות עבודה. שורה של בתי חרושת פעלו בעיר, שאף כונתה במסמכים רשמיים "מרכז התעשייה על יד תל אביב", ובהם מפעלי טקסטיל, חומרי בנייה, קרטון, חלב, דבק ומוצרי מזון. בייחוד זוהתה העיר עם בית החרושת לסיגריות "דובק" ועם מפעלי "אסם" ששכנו בליבה שנים רבות.

בשנים שקדמו להקמת המדינה הצטרפו צעירים בני־ברקים למחתרות. תושבי העיר חיפו עליהם, העניקו להם סיוע רפואי בחשאי, והעלימו עין מהנשק שהוטמן פר־דסים. כך נהגו גם גדולי הרבנים החרדים שגרו בעיר; הרב יוסף שלמה כהנמן, מייסד ישיבת פוניבז', אפשר להסתיר נשק בפר־דסים הסמוכים לישיבה, ואף התיר ללוחמי מחתרות לאכול בחדר האוכל של הישיבה ובדרך אותם בהצלחה. גילוי מפתיע הנכיל בספר הוא שגם החוזה־איש, גדול הדור החרדי, לא רק העלים עין מהנשק שהוסתר סמוך לביתו, אלא גם יעץ ליצחק מאיר, איש מטה ההגנה, בנוגע לפעולות מבציעות של המחתרת.

עם קום המדינה הפכה המושבה לעיר ה־13 בישראל. היא התאפיינה ברוח רתית לצד גישה ממלכתית וציונית, תוך שהעריייה, תושביה ורבניה מקיימים את הטקסים הלאומיים ביום השואה, יום הזיכרון – שבו צוינו כמובן חללי העיר שנפלו במלחמות ישראל – ויום העצמאות. עיתוני התקופה סיפרו כי בטקסים הללו בלטו תושביה החרדיים של בני־ברק בלבושם הייחודי. שמות הרחובות באותם שנים ציינו לא רק את חכמי התורה אלא גם את מנהיגי הציונות וסמליה כמו ביל"ו, חנקין, סירקין, ויצמן, השומר והרצל (חלק מן השמות הללו שונו במהלך השנים עם התחדרות העיר, וכך למשל הפך רחוב הרצל לרחוב הרב שך).

הסרוגים עזבו ליו"ש

"החרדים לא תמיד היו אנטי־ציונים ושלילי גיוס, והספר מראה את האמת הזו", אומר קרן־קרץ. כך למשל, בטקס חנוכתה של ישיבת פוניבז' המפורסמת, שהוקמה על גבעה בלב העיר בשנת 1953, השתתפו גם נשיא המדינה יצחק בן צבי ורעייתו רחל ינאית בך־צבי. את הטקס הנחה השופט הדתי יצחק קיסטר, שהיה מקורב לחזון איש, ובמהלך האירוע התנוססו דגלי המדינה מעל בניין הישיבה. בזמנו, מיותר

כמעט לומר, סממנים כאלה לא יעלו על הדעת באירוע של הקמת ישיבה חרדית. רבים מתושבי בני־ברק שירתו בצה"ל באותן שנים, ותלמידים מישיבת פוניבז' יצאו לסייע בהכשרת מטבחים בצבא. הנ"תונים המובאים בספר מלמדים כי אחוזים גדולים מבני הישיבות הבני־ברקיות שדחו את שירותם בעילת "תורתו אומנותו", השתלבו בהמשך בצה"ל, גם אם לתקופה קצרה – זאת בשונה ממנהגם של חרדי היישוב הישן בירושלים, ששללו את הגיוס מכול וכול, ללא קשר לשאלת הלימוד ביישיבה. לדברי קרן־קרץ, רק עם התגבשוּתה של "חברת הלומדים" החרדית בשנות השמונים, שינתה ההנהגה הבני־ברקית את יחסה לצבא ולשירות בו.

מפתיע במיוחד בהקשר זה הוא הפרק שבו מתואר כיצד הרבי מוויז'ניץ ר' חיים מאיר הגר, סבם של אדמו"רי ויז'ניץ הנוכחיים הפועלים בעיר, הקים בשנות השישים את הנח"ל החרדי עבור חיילים מקהילות. הרבי אף ניסה להקים עיירה חסידית בדרום עבור חסידים ששירתו בצה"ל. היוזמה הזו לא רק שלא נחשבה פסולה באותם ימים, היא אף נתפסה כמחזקת את זהותם ונאמיתותם החרדית של החיילים.

"התיאור על הנח"ל החרדי של ויז'ניץ בנוי על מאמר שכתבתי לפני כעשרים שנה, ושלצורך כתיבתו נעזרתי בקרובי משפחתי מהקהילה שאני עוד זוכר אותם משרתים בצה"ל", מספר קרן־קרץ. "באותם ימים באתי עם הבן שלי לאחד האירועים בוויז'ניץ, והאדמו"ר דיבר בלהט על כך שכל השנים 'מסרו נפש' על אי ההתגייסות לצה"ל. אני והקרוב שלי, שזוכרים את ההיסטוריה הלא־רחוקה, החלפנו מבטים".

אחד האישים המשפיעים על עיצוב דמותה החרדית של בני־ברק היה הח"וון איש, שעלה ארצה בשנות השלושים והתיישב בעיר. ואולם לא במהרה הפכה האידיאולוגיה הברדלנית מבית מדרשו לנחלת הכלל. אחריו השתכנו בעיר גם ישיבות פוניבז' וסלבודקה, וקמו קהילות של גור, ויז'ניץ, סאטמר ועוד. הריכוז החרדי בעיר הלך והתרחב, ועם זאת, במשך כמה עשורים נשארה בני־ברק עיר מעורבת כא־מור, ולצד התושבים החרדים חיו בה דתיים

"בתיאור על הנח"ל החרדי" שהקימה חסידות ויז'ניץ נעזרתי בקרובי משפחתי מהקהילה שאני עוד זוכר אותם משרתים בצה"ל. באותם ימים באתי לאחד האירועים בוויז'ניץ, והאדמו"ר דיבר בלהט על כך שכל השנים 'מסרו נפש' על אי ההתגייסות לצה"ל. החלפתי מבטים עם קרוב המשפחה שלי ששירת בצה"ל"

"באופן כללי, הנרטיב החרדי מבוסס על מיתוסים שרובם מנופחים. למשל הצגה של קהילות יהודיות בעבר כאילו כולם שמרו מצוות, וכאילו אצל החרדים מעולם לא למדו לימודי חול ולא שמו תמונות נשים בעיתונות, וכמובן אף אחד לא הלך לצבא. כמו שגם הספר הזה מוכיח, זו לא המציאות"

וחילונים.

תהליך הפיכתה של בני־ברק לבירת החרדיות הישראלית לא התנהל על מי מנוחות: החילונים נאבקו תחילה על מקור מם ומחו על קיפוחם בהקצאת מוסדות ח"י נוך ותרבות. הליגה למניעת כפייה דתית אף שלחה אוטובוס עם פעילים לתוככי שכונת ויז'ניץ בעיצומה של השבת. בסופו של דבר התושבים החילונים הרימו ידיים ועזבו את העיר.

עויבת הדתיים התרחשה בשלב מאוחר יותר ונבעה משילוב של כמה גורמים. קרן־קרץ מציין את מלחמת ששת הימים ואת התפתחות גוש אמונים כגורם משיכה שקרץ לצעירי בני־ברק הדתיים לעזוב אותה לטובת ההתיישבות האידיאולוגית החדשה שסיפקה גם איכות חיים וקהילתיות. דתיים אחרים עזבו לטובת גבעת־שמואל הסמוכה, וחלקם עברו בעצמם תהליך של התהדרדות.

במקביל התרחש תהליך מנוגד בתל־אביב: העיר העברית הראשונה, שקהילות חסידיות רבות הקימו בה את חצרותיהן לאחר השואה, הלכה והתרוקנה מתושביה החרדים ומרביותיהם, שבתהליך מתמשך נטשו אותה לטובת בני־ברק. כך חברו הגורמים השונים לכדי שינוי סוציולוגי וגיאוגרפי של היבדלות הורמים למגורים נפרדים.

"זה לא תמיד היה מובן מאליו שגררים בנפרד", מבהיר קרן־קרץ. "הנתונים מעידים שבעבר רוב החרדים בישראל התגוררו בסביבה מעורבת מבחינת ההרכב הדתי, ועם הזמן רובם עברו להתגורר במרחבים חרדיים נפרדים". התמורה הגיאוגרפית חוללה גם הקצנה רעיונית וסימון קו של היפרדות נחרצת מן הציבור הדתי־לאומי. התהליך הזה הפך את שאלת היחס לציונות ולמדינה למרכיב מרכזי בזהות החרדית, והצמיח את גרעיני הקיצוניות במגזר.

בין שתי ערים

מוקד הספר הוא בני־ברק, אבל מטבע הדברים הוא גולש מדי פעם להקשר החרדי הכללי, כדי להשוות את השינויים שהתחוללו בעיר לתהליכי הסתגרות והקצנה שהתרחשו בחברה החרדית בכלל. קרן־קרץ

98786598-0	08/2026	מקור ראשון - שבת	עמוד 13	4/5	13.79x29.58
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל פינת הרב שך :

צילום מאוסף יקותיאל ואסתר בנצאל, ישראל נגלית לעון - בני ברק, יד בני צבי

אוסף משפחת מאיר, ישראל נגלית לעון - בני ברק, יד בני צבי

טקס יום העצמאות בבני-ברק, 1975

מעניינת שלפיה דווקא המתינות היחסית הזו הובילה לימים להתפשטותה של הברכה לנות הבני-ברקית: "החרדי הירושלמי ידע להבדיל בין הנטוריקריתא למיינסטרים, להיפרד מהקנאים ואפילו להתנגד להם בחלק מהמקרים. בבני-ברק, הקנאות המתורנהיחסית חוללה טשטוש ויצרה ספקטרום רציף בין הקנאים למתונים, כך שהיה קל יותר לסחוף את בני-ברק החרדית כולה אל הקנאות הבדלנית. אם מוסיפים לכל זה את המסה החרדית הרצינית שהתרכזה בעיר, עם המרכזים של עולם התורה והחסידות, ועירייה חרדית שיכולה לבצע את הדרישות התורניות של הרבנים, קיבלנו את בני-ברק החרדית כפי שהיא כיום".

מקום לתקווה

הספר יוצא לאור בתקופה שבה יחסי החרדים והחברה הישראלית מצויים ברת"ח שיא סביב שאלת הגיוס, אחרי כשלוש שנות מלחמה. בעיני קרן-קרץ, לספרו החריף שף עולם חרדי מתון שהלך ונעלם, יש גם מסר אקטואלי. אף שהספר מציג מגמות של הקצנה, קרן-קרץ מפקח ממנו דווקא אופטימיות זהירה.

"הספר מראה שהחרדיות ביסודה היא דינמית ומשתנה, ויש בה תהליכים לכאן ולכאן", אומר קרן-קרץ. "אני לא חוקר את החרדיות לפי הגיגים ודעות, אני היסטוריון שבדרך עובדות ומשווה בין לפני לאחרי. והעובדות שאני מראה מלמדות שיש כאן תהליכי שינוי, וזה אומר שהחרדיות גם לא חייבת להיות כפי שהיא היום.

"אם נסתכל למשל על הונגריה, כולם מתייחסים לחתם-סופר כאבי החרדיות, מי שהמציא את הבדלנות ואת השמרנות של 'חדש אסור מן התורה' וכדומה. אבל במאמרים שלי אני מוכיח שגם הדמות של החתם-סופר מורכבת יותר. היו לו סממנים מודרניים, צאצאיו למדו לימודי חול, ובאופן כללי הוא התאים את עצמו לקהילת פרשבורג שהייתה בעלת אופי משכיל ותור-שביה היו 'יקים'. רק כאשר הוא פנה כגדולי-הדור אל קהל מחוץ לפרשבורג, הוא פעל כקנאי שסותם פרצות ונלחם נגד ההשכלה והרפורמות, אבל בהחלט הייתה אצלו זכות המשך בעמ' 19 <<

מצביע בהקשר זה על חלקם של הקנאים ההונגרים, שהיו מיעוט בקרב תושבי ירושלים אך הפכו למנהיגי היישוב הישן. "התאונה ההיסטורית הזו תרמה רבות לכך שהיישוב הישן הירושלמי הפך לקנאי ובר-לני, אבל למעשה גם התהליכים שעברו על בני-ברק אינם נקיים מהשפעות הונגריות", מציין קרן-קרץ, ומזכיר את הפוסק ההונגרי-חסידי הרב שמואל וואזנר.

גם המנהיג הליטאי הרב שך, שהיה לו משקל רב בעיצוב דמותה החרדית של בני-ברק, הושפע מהרבי מסאטמר ההונגרי. "אני מתאר בספר איך עם פטירת הרבי מסאטמר, הרב שך הספיד אותו במפתיע וסיפר כמה דמותו השפיעה עליו. הוא אמר ש'חסר לנו אדם גדול עם תקיפות כזו', ואני משער שבדברים האלה הוא בעצם התנדב להיות האיש הזה".

ואולם גם אם בני-ברק הפכה לברכה לנית יותר ויותר, היא עדיין לא אימצה את הליכותיה של הקנאות הירושלמית. בעוד קנאי ירושלים יצאו להפגנות השכם והערב וביטאו את דעתם בפשקווילים ברי-טים, קנאי בני-ברק היו מאופקים יותר. הם אסרו על הפגנות משום "ביטול תורה", ואת האידאולוגיה השמרנית שלהם הציגו במניפסטים של "השקפה", שם קוד לאידאולוגיה החרדית המתפתחת. כך למשל משה שנפלד, דמות מוכרת בעיר ומאבות הפובליציסטיקה החרדית, פרסם חיבורים שעסקו בחידוד הפער בין הציבור החרדי למדינת ישראל ואף בהאשמת ראשי הציונות בהפקרת יהודים בשואה. רבנים מחוג חזון-איש הוציאו לאור את גיליון "לחושבי שמו", שבו הביעו "דעת תורה" בעניינים אקטואליים. במה אחרת היה הקובץ "השקפתנו", שיצא לאור בשנות השבעים. האידאולוגיה של החרדיות החדשה התנסחה אפוא בבני-ברק בעברית מדוברת וישראלית.

"הקנאים בירושלים היו מלחמתיים וקיי צוננים מאוד, וזה הוביל אותם להיפרד מהמיינסטרים ולפרוש מאגודת ישראל. בבני-ברק, לעומת זאת, הקנאים היו מתונים יותר. אפילו קהילת סאטמר בבני-ברק היא מתונה בהשוואה לסאטמר הירושלמית ולא יוצאת להפגנות", מציין קרן-קרץ, ומעלה השערה

98786597-9	08/2026	מקור ראשון - שבת	עמוד 19	5/5	7.89x30.17
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל פינת הרב שך :

הרצל פינת הרב שך

« המשך מעמ' 13

קיום גם לקהילות מתונות יותר. גם בארץ, בהתחלה הדברים היו שונים לגמרי. די אם נזכיר את האדמו"רים החסידיים בתל-אביב שהיו ציונים, ואת אסיפות הפועל המזרחי בשנות החמישים שהתקיימו בקלויזים החסידיים בעיר.

"באופן כללי, הנרטיב החרדי מבוסס על מיתוסים שרובם ניפוח של דברים שלא היו ולא נבראו. למשל הצגה של קהילות יהודיות בעבר כאילו כולם שמרו מצוות, וכאילו אצל החרדים מעולם לא למדו ליי מודי חול ולא שמו תמונות נשים בעיתונות (אחד המאמרים של קרן-קרץ סוקר את השימוש בתמונות נשים בעיתונות החרדית; מ"ל), וכמובן אף אחד לא הלך לצבא. זו לא המציאות, והספר הזה מוכיח חלק חשוב מזה, דרך השינויים שקרו בבני-ברק. "אפשר להסתכל על התהליך הזה בפרספקטיבה רחבה יותר, ובהשוואה בין מזרח אירופה, שם בני ישיבות למדו ליי מודי חול, ועד הצביון של הישיבות כיום. למעשה החרדים רפורמיסטים גם ביחס לחרדיות. הרבה מושגים כמו 'חברת הלוי מדים' כפי שהגדיר פרופ' מנחם פרידמן ז"ל, לא עלו על הדעת בעבר. מונח נוסף ופחות מוכר שניסח פרידמן הוא 'עולם החומרות' של החרדים. צד החומרה נוטה לנצח שם ולדחוק הצידה את המתינות".

מי שקורא את הספר עשוי דווקא להתמלא חשש שסיפורת של בני-ברק הוא קדימון לערים נוספות במדינה.

"כתבתי את הספר בכובעי כהיסטוריון, שתפקידו לנתח את העבר ולא לחזות את העתיד. במאמרים אחרים שלי ניתחתי מגמות דמוגרפיות והגעתי למסקנה שחלקם היחסי של החרדים באוכלוסייה ימשיך לגדול, אבל בשיעור קטן מזה שצופים רואי השחורות, או רואי השחורים במקרה הזה.

"העובדה שהחרדיות איננה ברזל יצוק ויש בה שינויים, אומרת גם שיתכנו שינויים לכיוון של יותר השתלבות ופחות התבדלות. יש גם מגמות הפוכות מן ההקצנה. קח למשל מה שקרה בירושלים בזמן המנדט הבריטי. הקנאים בירושלים פרשו באופן מוחלט מהיישוב החדש, הקימו את הוועד האשכנזי ופעלו לקבל הכרה עצמאית מהבריטים. כעבור שנים אחדות זה נגמר בחזית דתית מאוחרת שכללה גם את המפד"ל. גם בזמננו, יצא לי לכתוב על תהליכים של ישראליות ומערביזציה אצל החרדים, בין השאר בגלל האינטרנט, קהילות בעלי התשובה, עלייה ברמת החיים ועוד. אפילו אצל הקנאים ראיתי שינויים, כולל כניסה לעולמות של הייטק. "אני יכול לדבר שעה בשבח החרדים, ושעה נוספת על שחיתות מוסרית בחלקים מן ההנהגה הציבורית שלהם. המציאות מורכבת מאוד. יש מקום לתקווה, אבל אכן אי אפשר לדעת לאן השינויים ייקחו אותנו. תזמין אותי בעוד ארבעים שנה וננתח אותם בדיעבד", הוא מסיים בחיוך.

משה ליפשיץ